

SLOINNTE

10.1 Tá trí phríomhshaghas sloinnte a bplé sa chaibidil seo, mar atá sloinnte réamh-Normannacha (Éireannach, Albanach, Lochlannach), sloinnte na Sean-Ghall (Normannach, Breatnach, Sasanach), agus sloinnte na Nua-Ghall.

10.2 Sloinnte réamh-Normannacha

□ sloinnte dar tús *Ó* agus dar críoch

•ginideach ainm phearsanta: *Ó Dónaill*; *Ó Bruadair*

•an t-ainmfhocal *Mao(i)l* (móidín) + ginideach ainm phearsanta (ainm naoimh go hiondúil). Uaireanta naisctear an dá chuid in aon fhocal amháin. Uaireanta nach naisctear: *Ó Maoldáine*, *Ó Maoil Áine*

□ sloinnte dar tús *Mac*, *Mag* agus dar críoch

•ginideach ainm phearsanta: *Mac Airt*; *Mag Uidhir*; *Mag Shitric*

•an t-alt + ginideach ainm ceirde: *Mac an Bhaird*

•an t-ainmfhocal *Giolla* (seirbhíseach) + ginideach ainm phearsanta (ainm naoimh go hiondúil): *Mac Giolla Phádraig*

•an t-ainm *Con* (seanghinideach ar *cú*) i gcumasc le haidiacht nó le hainmfhocal ginideach eile: *Mac Conduibh*, *Mac Conmara*

□ sloinnte aidiachtacha(-ch is críoch dóibh uile): *Caomhánach*

10.3 Sloinnte Sean-Ghall

□ sloinnte a gaelaíodh ar nós **10.2**: *Mac Gearailt*; *Breatnach*

□ sloinnte dar tús *de*: *de Búrca*

□ sloinnte aonfhoclacha nach sloinnte aidiachtacha: *Ruiséil*

10.4 Sloinnte Nua-Ghall: *Lipton*; *Page*.

10.5 Ainmfhocail neamhrialta is ea *Ó* (garmhac) darb infhilleadh *Ó*, *Uí*, *Uí*, *Ó*, *Uíbh* (tabh. iol.).

Níl na foirmeacha iolra in úsáid anois ach i logainmneacha, agus is minic foirm an tabharthaigh iolra á húsáid i dtuiseal ar bith. Tagann urú ar lorg *Ó* (gin. iol.). Úsáidtear *Ua* (8.43) in ionad *Ó* uaireanta: *Uíbh Eachach*; *Mainistir Ó dToma*; *maíntir Uíbh Ráthach*.

Is iad *Ní*, *Nic* na foirmeacha a úsáidtear i sloinnte na mban in ionad *Ó*, *Mac*.

Scriobhtar *Mag*, *Mhig*, *Nig*, in ionad *Mac*, *Mhic*, *Nic* i gcuid de na sloinnte.

Séimhítear ar lorg *Uí*, *Mhic*, *Mhig*, *Ní*, *Nic*, *Nig*, agus i gcás sloinnte áirithe, ar lorg *Mac*, *Mag*. Ach féach 4.26.

10.6 Deilbhíocht agus comhréir gnáthaidiachtaí a ghabhann le sloinnte aidiachtacha nuair a thagann ainmneacha pearsanta rompu. Mura dtagann, áirítear ina n-ainmfhocail den chéad díochlaonadh iad.

10.7 I gcás sloinnte réamh-Normannacha agus sloinnte Sean-Ghall, más sloinnte aidiachtacha iad nó sloinnte dar tús *Ó*, *Mac*, *Mag* agus dar críoch ginideach ainm phearsanta, tá foirm ainmfhoclach acu ann dar críoch *-ch* (sa chéad díochlaonadh).

Is mar seo a dhíorthaítear an fhoirm dar críoch *-ch*:

□ i gcás sloinnte stairiúla áirithe dar tús *Ó*, *Mac*, *Mag*, cuirtear *-ch*, *-ach*, *-each*, *-och* le tuiseal ainmneach an fhocail a leanann *Ó*, *Mac*, *Mag* sa ghnáthfhoirm, ach gan aon iarmhír a chur le cinn dar críoch *-ch* cheana féin: *Ó Néill*, *Niallach*; *Ó Dochartaigh*, *Dochartach*; *Ó Gallchóir*, *Gallchóireach*; *Ó hÍcí*, *Ícíoch*; *Mac Gearailt*, *Gearaltach*; *Mac Cárthaigh*, *Cárthach*

□ i gcás sloinnte aidiachtacha ní dhéantar aon athrú.

□ i gcás sloinnte Sean-Ghall dar tús *de* nó sloinnte aonfhoclacha Sean-Ghall, déantar mar a dhéantar leis na sloinnte stairiúla thuas ach go ligtear *de* ar lár, go ndéantar *-íoch* de *-igh*, agus go leathnaítear na foircinn *-éil*, *-éir*: *de Búrca*, *Búrcach*; *de Buitleir*, *Buitléarach*; *Dairsigh*, *Dairsíoch*; *Ruiséil*, *Ruiséalach*; *Báróid*, *Báróideach*.

10.8 Cásanna éagsúla d'úsáid na sloinnte:

Ó Briain

- 1 Seán (ar Sheán) *Ó Briain*
- 2 Bean [Sheáin] *Uí Bhriain* (Béarla: *Mrs [J. O'B]. J.O'B.'s wife*)
- 3 a Sheáin *Uí Bhriain*
- 4 Máire (teach Mháire; ar Mháire; a Mháire) *Ní Bhriain* (bean aonta); *Uí Bhriain* (bean phósta)
- 5 *An Brianach; Mac Uí Bhriain* (Béarla: *Mr O'B.*)
- 6 *A Mhic Uí Bhriain; A Bhrianaigh* ([*Mr*] *O'Brien!*)
- 7 Teach *Mhic Uí Bhriain*; teach *an Bhrianaigh* (Béarla: [*Mr*] *O'Brien's house*)
- 8 Bean (Iníon) *Uí Bhriain*; Bean (Iníon) *an Bhrianaigh* [Béarla: *Mrs (Miss) O'B.*]
- 9 *muintir Bhriain; na Brianaigh* (Béarla: *the O'Briens*)
- 10 Duine (fear, bean, sagart, etc.) de *mhuintir Bhriain* (de *Bhrianach*; de *na Brianaigh*). (Béarla: *a person, etc., called O'B.*)
- 11 De *mhuintir Bhriain* mé; de *Bhrianach* mé; de *na Brianaigh* mé (Béarla: *My name is O'B.*). Freagra é seo ar *cér díobh thú? cé leis thú? cá sloinne thú?*

I gcás na sloinnte seo thíos freagraíonn na huimhreacha do na huimhreacha a ghabhann le *Ó Briain* thuas; agus na focail atá ar lorg na n-uimhreacha thíos freagraíonn siad do na focail Ghaeilge i gcló iodálach a leanann na huimhreacha céanna thuas.

Ó hAogáin 1. Ó hAogáin; 2, 3. Uí Aogáin; 4. Ní (Uí) Aogáin; 5. an tAogánach, Mac Uí Aogáin; 6. Mhic Uí Aogáin, Aogánaigh; 7. Mhic Uí Aogáin, an Aogánaigh; 8. Uí Aogáin, an Aogánaigh; 9. muintir Aogáin, na hAogánaigh; 10, 11. mhuintir Aogáin, Aogánach, na hAogánaigh

Ó Maoil Eoin 1. Ó Maoil Eoin; 2, 3, 8. Uí M[h]aoil E.; 4. Ní (Uí) M[h].E.; 5. Mac Uí M[h].E.; 6,7. Mhic Uí M[h].E.; 9. Clann Uí M[h].E.; 10,11. Chlann Uí M[h].E.

Mac Mathúna 1. Mac Mathúna; 2,3. Mhic Mhathúna; 4. Nic Mhathúna; 5. an Mathúnach, Mac Uí Mhathúna; 6. Mhic [Uí] Mhathúna, an Mhathúnaigh; 7. Mhic [Uí] Mhathúna, an Mhathúnaigh; 8. Mhic Mhathúna, an Mhathúnaigh; 9. Clann Mhic Mhathúna; 10, 11. Chlann Mhic Mhathúna, na Mathúnaigh

Mac an Bhaird 1,5. Mac an Bhaird; 2,3,6,7,8. Mhic an Bhaird; 4. Nic an Bhaird; 9. Clann Mhic an Bhaird; 10, 11. Chlann Mhic an Bhaird

Mac Giolla Phádraig 1,5. Mac G. Ph.; 2,3,6,7,8. Mhic G. Ph.; 4. Nic G. Ph.; 9. Clann Mhic G. Ph.; 10, 11. Chlann Mhic G. Ph.

Breatnach 1. Breatnach; 2,3. Bhreatnaigh; 4. Bhreatnach; 5. an Breatnach, Mac an Bhreatnaigh; 6. [Mhic an] Bhreatnaigh; 7, 8. an Bhreatnaigh; 9. na Breatnaigh; 10,11. Bhreatnach, na Breatnaigh

de Búrca 1-4. de Búrca; 5. an Búrcach, Mac an Bhúrcaigh; 6. [Mhic an] Bhúrcaigh; 7,8 an Bhúrcaigh; 9. muintir Bhúrca, na Búrcaigh; 10, 11. mhuintir Bhúrca, Bhúrcach, na Búrcaigh

Céitinn 1-4. Céitinn; 5. Céitinn, an Céitinneach, Mac an Chéitinnigh; 6. Chéitinn, [Mhic an] Chéitinnigh; 7,8. an Chéitinnigh; 9. muintir Chéitinn, na Céitinnigh; 10, 11. mhuintir Chéitinn, Chéitinneach, na Céitinnigh

Page 1-4 Page; 5. Mac Uí Page; 6,7. Mhic Uí Page; 8. [Uí] Page; 9. muintir Page; 10, 11. mhuintir Page.

Sloinnnte atá ar aon dul le **Ó Briain** Ó Caoimh, Ó Cathasaigh, Ó Dálaigh, Ó Dochartaigh, Ó Gráda, Ó Luanaigh, Ó Murchú, Ó Néill, Ó Raghallaigh, Ó Sé, Ó Súilleabháin

Sloinnnte atá ar aon dul le **Ó hAogáin** Ó hAnluain, Ó hAnrachaigh, Ó hArtaigh, Ó hEára, Ó hÉigeartaigh, Ó hÉillí, Ó hÍcí, Ó hÓgáin

Sloinnnte atá ar aon dul le **Ó Maoil Eoin** Ó Maolchallann, Ó Maoilchiaráin, Ó Maoldomhnaigh, Ó Maoil Íosa, Ó Maolrua

Sloinnte atá ar aon dul le Mac Mathúna Mac Airt, Mac Bhloscaidh, Mac Cába, Mac Cárthaigh, Mac Conmara, Mac Conmhaoil, Mac Conraoi, Mac Curtáin, Mac Laibheartaigh, Mac Lochlainn, Mac Pháidín, Mag Rabhartaigh, Mag Eochagáin, Mac Giollagáin, Mag Ruairí, Mag Shamhráin, Mag Uidhir (ach nach séimhfítear *c* nó *g* ar lorg *Mhic* nó *Nic*, agus nach gnách *Con-* a shéimhiú in aon tuiseal)

Sloinnte atá ar aon dul le Mac an Bhaird Mac an Airchinnigh, Mac an Bheatha, Mac an tSaoi, Mac an tSaoir

Sloinnte atá ar aon dul le Mac Giolla Phádraig M. G. Bhríde, M. G. Chatáin, M. G. Cheallaigh, M. G. Mhuire, M. G. Pheadair

Sloinnte atá ar aon dul le Breatnach Biatach, Brídeach, Caomhánach, Déiseach, Laighneach, Leamhnach, Ultach

Sloinnte atá ar aon dul le de Búrca de Barra, de Brún, de Cléir, de Cúrsa, de Faoite, de Híde, de Nóglá, de Paor, de Róiste, de Váil, de Vial, de Vuinn

Sloinnte atá ar aon dul le Céitinn Bairéid, Báróid, Condún, Dairsigh, Daltún, Dfólún, Feirtéir, Pluincéid, Puirseil, Rís, Ruiséil

Sloinnte atá ar aon dul le Page Dingle, Lemass, Dickens.

10.9 Maidir leis na leaganacha 5-11 thuas, áit a bhfuil rogha leagan, ní mar a chéile a dhéantar an togha i gcónaí. Athraíonn sé ó shloinne go sloinne de réir nóis, soiléire, éascaíochta, etc. An té a déarfadh *an Niallach*, *póilín de mhuintir Shúilleabháin*, b'fhéidir go ndéarfadh sé freisin *Mac Uí Dhonnchú*, *saighdiúir de Bhrianach* agus dá réir sin. Agus ina dhiaidh sin arís is minic *Mhic* ar lár ar fad i leaganacha mar *Clann Donnchú*, *Clann tSuibhne*, *Clann Dónaill*, *Clann Ailín*.

10.10 Gabhann an chéad sloinne de shloinne comhshuite an fhoirm dar críoch *-ch* más ann dó (**10.7**): *Eoin Donnabhánach de Paor*, *teach Thomáis Niallaigh Uí Laighin*.

10.11 I dtaca le seoltaí litreacha is minic a thosaítear mar seo

□ chuig fear: *An tUasal Ó Murchú; Máirtín Piondar, Uas.*

□ chuig bean phósta: *Bean (Thaidhg) Uí Dhufaigh.*

□ chuig bean phósta nó baintreach: *Úna Bean an Phaoraigh; Sinéad Uí Shúilleabháin.*

□ chuig bean gan phósadh: *Iníon Mhig Ruairí; Eibhlín Ní Dhúda.*

10.12 Sloinnte gan ainm pearsanta ba ea na teidil a bhíodh ar na taoisigh chine fadó: *Ó*

Néill; Ó Conchúir Donn; Mac Diarmada.

Mise Ó Néill a scríobhadh Seán Ó Néill ag bun litreach.

Leantar den ghnás sin faoi láthair ag tagairt do dhaoine cáiliúla: *Ó Conaill* in ionad *Dónall Ó Conaill*.

10.13 A lán de na sloinnte a úsáidtear sa Bhéarla in Éirinn agus a bhfuil foirm ghallda orthu

níl iontu ach "aistriú" ón nGaeilge a rinneadh fadó. *King, Johnson, Thornton, Wyndham,*

Harrington, Clifford, Loftus "an t-aistriú" ar *Mac Conraoi, Mac Seáin, Ó Droighneáin, Ó*

Gaoithín, Ó hArrachtáin, Ó Chúmháin, Ó Lachnáin faoi seach.